

BEGRAAFPLAATSEN IN EUROPA

THEMA 10: HET EEUWIGE LICHT VERLICHTE HEN

In 2006 werd als afronding van een restauratieproject van het Willibrorduskerkhof in Deurne het Eeuwige Licht ontstoken door dezelfde persoon die ook in 1924 aanwezig was bij de ontsteking van het Eeuwige Licht in het torentje op

op de kerkhofmuur. Door oorlogsgeweld was het torentje in verval geraakt. Nu brandt weer elke nacht het licht. Op de dodenlantaarn staat de tekst uit de katholieke dodenmis *het eeuwig licht verlichte hen*.

DODENLANTAARN

Men neemt aan dat het verschijnsel van de kerkhoflantaarn of dodenlantaarn op een begraafplaats is ontstaan in Frankrijk en zich vandaaruit heeft verbreid over heel Europa. Buiten Frankrijk zijn er nog enkele tientallen dodenlantaarns te vinden in centraal Europa, in Spanje, in Italië en vooral in Ierland. Het antwoord op de vraag wanneer het licht in een kerkhoflantaarn wordt ontstoken, is niet eenvoudig te beantwoorden. Er bestonden namelijk diverse gebruiken.

FRANKRIJK: LANTERNE DES MORTS

Château-Larcher (Vienne)

In Frankrijk bestaan nog ca. 100 exemplaren van de *Lanterne des Morts*. De oudste voorbeelden stammen uit de 12^e eeuw. Het gaat dan over een hoge holle zuil met bovenin een lichtnis, van waaruit het licht alle kanten op schijnt. De zuil stond dan ook midden op de begraafplaats en diende als een soort vuurtoren, een baken om de zielen van de overledenen naar de eeuwige rust te gidsen. En bij licht speelt ook altijd de symboliek mee van bescherming tegen de kwade en duistere machten. Daarom was het in Frankrijk gebruikelijk dat bij de invallende duisternis de lamp in de dodenlantaarn werd ontstoken. Via een touw in de holle zuil werd het licht naar boven getrokken.

Daarnaast had de zuil ook een praktische functie en was een van de eerste vormen van openbare verlichting. Een mooi voorbeeld uit de 13^e eeuw met een hoogte van bijna 6 meter is te vinden op de kleine begraafplaats van Château-Larcher in de buurt van Poitiers (Vienne). In Mauriac (Cantal) is een kleiner exemplaar uit de 15^e eeuw later tegen de zuidelijke zijwand van de Romaanse basiliek Notre-Dame des Miracles geplaatst. Ook in Bretagne kom je op de besloten parochie-erven (*enclos paroissial*) nog vormen van de dodenlantaarn tegen.

Mauriac (Cantal)

Pencran (Bretagne)

Lampaul-Guimiliau (Bret.)

DUITSTALIGE GEBIEDEN: ARMESELENLEUCHE

In plaats van de vrijstaande kerkhoflantaarn op het kerkhof ontwikkelden zich later ook andere vormen, namelijk dodenlantaarns aan de kerkmuur, aan de muur van het knekelhuis of op de kerkhofmuur. De functie van deze lantaarns was/is identiek aan de vrijstaande lantaarn.

Vaak zat er in de kerk of het knekelhuis een grote ronde opening, de *oculus*, waardoor het eeuwige licht van de olielamp of Godslamp van binnenuit op het kerkhof straalde.

In Duitstalige gebieden werden de kerkhoflantaarns *Arme Seelenleuchte* genoemd. *Arme Seelen* zijn de zielen in het vagevuur. Waar in Frankrijk het licht 's nachts werd ontstoken, wordt gemeld dat in Duitstalige gebieden de dodenlantaarns dag en nacht brandden en het eeuwige licht verspreidden als levensbron. Het licht gold als altijd heilbrengend en als afweer tegen het kwaad. Het licht beschermde de doden voor de demonen en de levenden voor de doden.

Op historische begraafplaatsen kom je nog vormen van de dodenlantaarn tegen. Op de binnenplaats van de Dom in Aken staat de Paradiesbrunnen, bekroond met een dodenlantaarn; het is een werk van G. Frentzen uit 1897.

Aken - Dom

Aken - Ostfriedhof

München - Alter Südfriedhof

NEDERLAND

In ons land verdween het gebruik van de kerkhoflantaarn ten gevolge van de Reformatie, toen ook het gebruik van dodenlantaarns tot schijnheiligheid werd verklaard.

Op sommige katholieke begraafplaatsen is het gebruik hersteld en werden op de kerkhofmuur weer dodenlantaarns geplaatst.

In Deurne brandt iedere nacht weer het Eeuwige Licht. In Eindhoven werden bij een renovatie van het Catharinakerkhof in 1938 op de hoeken van de muur bij de ingang twee dodenlantaarns geplaatst. Iedere avond van 17.00 tot 23.00 uur wordt het licht ontstoken; een tijdschakelaar regelt de verlichting. Op begraafplaats 'Gedenkt te Sterven' in Hilversum werd ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan in 1996 een dodenlantaarn aangeboden en geplaatst.

Deurne - Willibrorduskerkhof

Eindhoven - Catharinakerkhof

Hilversum - Gedenkt te Sterven

EEUWIGE VLAM

Het idee van het Eeuwige Licht ligt ook ten grondslag aan de Eeuwige Vlam op het graf van de Onbekende Soldaat, zoals in Parijs onder de Arc de Triomphe. Op een aantal begraafplaatsen in Frankrijk bevinden zich replica's van oude dodenlantaarns op oorlogsvelden om de helden van de wereldoorlogen te eren. Het indrukwekkendste voorbeeld van een moderne dodenlantaarn bevindt zich in Verdun, waar in het hart van het slagveld in 1932 het Ossuarium van Douaumont werd opgericht, waarin zich het gebeente bevindt van 130.000 Franse en Duitse soldaten. In het midden van het monument verrijst de *Tour des Morts*, een 46 meter hoge toren in de vorm van een granaat. Boven in de toren zit de *Laterne des Morts*, die 's nachts als een vuurtoren zijn vier schijnwerpers afwisselend wit en rood over de omgeving laat schijnen met een bereik van 40 kilometer.

Verdun-Laterne des Morts

ITALIAANSE LANTAARNTJES

Het gebruik van het plaatsen van lantaarntjes en lichtjes op begraafplaatsen is gebleven, maar is geïndividualiseerd.

Een van de kenmerken van een Italiaanse begraafplaats is het gebruik van lantaarntjes op individuele graven, een gebruik dat door de globalisering in diverse landen in Europa nu gemeengoed is geworden. Veelal zijn de lantaarntjes al voorzien van een zonnecel, zodat het licht nu eeuwig schijnt op die graven. Op Allerzielen (2 november) worden op steeds meer begraafplaatsen 's avonds diensten gehouden, waarbij overvloedig gebruikt wordt gemaakt van (waxine)lichtjes.

In Oostenrijk brandt men op de avonden van 24 december (Heiligabend), 31 december (Silvester) en 5 januari (Dreikönigsfest) lichtjes op de graven.

Genua

Eindhoven

Mayrhofen

Gerlos

Requiem aeternam dona eis et lux perpetua luceat eis
Geef hun de eeuwige rust en het eeuwige licht verlichte hen.